

COPYRIGHTS

© 2020 by the authors. Licensee National Studies Journal . This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Investigating the Impact of Ethnic Policies in the Islamic Republic of Iran on the Convergence Process of Turkmen in Golestan Province

Abdol Ali Kianmehr *

E-mail: aa.kianmehr1345@yahoo.com

Ali Mohammadzadeh **

E-mail: a.mohammadzadeh75@gmail.com

Mohammad Nabi Salim***

E-mail: mohsen1967@gmail.com

Received : 2022/3/28

Revised:2022/6/26

Accepted: 2022/6/27

Doi: 10.22034/rjnsq.2022.335460.1386

 20.1001.1.1735059.1401.23.90.7.8

Abstract:

The purpose of this study is to investigate the impact of ethnic policies of the Islamic Republic of Iran on the convergence, or divergence, of the Turkmen in Golestan Province. The present research is applied in terms of purpose and is quantitative in terms of the nature of data and is a descriptive-survey research in terms of data collection method. The statistical population of the study, according to the census of year 2016, includes 654087 Turkmen living in Golestan province, that based on Cochran's formula, 384 of them were selected as the sample. The data collection tool was a questionnaire developed for each of the research variables, the reliability of which was confirmed by Cronbach's alpha. Data analysis was performed by SPSS 26 software. Findings from the study of research hypotheses showed that the ethnic policies of the Islamic Republic of Iran, based on four dimensions: political, economic, cultural, and social, have created convergence on the Turkmen of Golestan province.

keywords: Ethnic Policies, Islamic Republic of Iran, Turkmen Ethnic Convergence, Golestan.

* Ph.D. Student, Department of Political Science and International Relations, Shahrood Branch, Islamic Azad University, Shahrood, Iran.

** Assistant Professor of Political Science, Department of Political Science and International Relations, Shahrood Branch, Islamic Azad University, Shahrood, Iran (Corresponding Author).

*** Assistant Professor of History, Department of History, Shahrood Branch, Shahrood Islamic Azad University, Iran.

بررسی تأثیر سیاست‌های قومی در جمهوری اسلامی ایران بر فرایند همگرایی ترکمن‌های استان گلستان

نوع مقاله: پژوهشی

عبدالعلی کیانمهر*

E-mail: aa.kianmehr1345@yahoo.com

علی محمدزاده**

E-mail: a.mohammadzadeh75@gmail.com

محمدنسی سلیم***

E-mail: mohsen1967@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱/۸ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۴/۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۴/۶

چکیده

هدف از انجام پژوهش حاضر، بررسی تأثیر سیاست‌های قومی جمهوری اسلامی ایران بر همگرایی یا واگرایی ترکمن‌ها در استان گلستان بود. پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت داده‌ها از نوع کمی و از نظر روش گردآوری داده‌ها، یک پژوهش توصیفی - پیمایشی محسوب می‌شود. جامعه آماری تحقیق، برطبق سرشماری سال ۱۳۹۵، شامل ۶۵۴۰۸۷ نفر، ترکمن‌های ساکن استان گلستان هستند که براساس فرمول کوکران تعداد ۳۸۴ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه تدوین‌شده برای هر یک از متغیرهای پژوهش بود که پایایی آن توسط آلفای کرونباخ مورد تأیید قرار گرفت. تجزیه و تحلیل داده‌ها توسط نرم‌افزار SPSS26 انجام گرفته است. یافته‌های حاصل از بررسی فرضیات پژوهش نشان داد سیاست‌گذاری‌های قومی نظام جمهوری اسلامی ایران براساس چهار بعد سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی بر ترکمن‌های استان گلستان ایجاد همگرایی کرده است.

کلیدواژه‌ها: سیاست‌های قومی، جمهوری اسلامی ایران، همگرایی ترکمن‌ها، گلستان.

* دانشجوی دکتری، گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، واحد شاهرود، دانشگاه آزاد اسلامی، شاهرود، ایران.

** استادیار علوم سیاسی، گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، واحد شاهرود، دانشگاه آزاد اسلامی، شاهرود، ایران (نویسنده مسئول).

*** استادیار تاریخ، گروه تاریخ، واحد شاهرود، دانشگاه آزاد اسلامی شاهرود، ایران.

مقدمه و طرح مسئله

مقاله قومیت و گروه‌های قومی در مباحث مربوط به سیاست بین‌الملل و جامعه‌شناسی سیاسی در دو دهه اخیر اهمیت بسزایی پیدا کرده است. دولت‌ها، از گذشته تاکنون، سیاست‌ها و الگوهای متعدد و متنوعی را برای ایجاد یکسانی قومی و دستیابی به یک جامعه‌ی یکپارچه و منسجم در پیش گرفته‌اند (محمدرحیمی، میرکوشش و اشرفی، ۱۳۹۹: ۱۶). ایران به‌عنوان کشوری با سابقه تمدنی بی‌نظیر، همواره در گستره فرهنگی خود با خرده‌فرهنگ‌های مختلف مواجه بوده است. تنوع، ویژگی اجتماع انسانی است. در میان اجتماعات امروزی بشر نمی‌توان اجتماعی را یافت که افراد آن از همه جهت با هم همانند باشند. امروزه نه امکان از میان بردن تنوع و یکدست‌سازی اجتماعات انسانی وجود دارد و نه چنین امری ضرورت دارد (دشتی و عیوضی، ۱۳۹۷: ۱۴۰).

انسجام اجتماعی در واقع، احساس همبستگی، پیوند و تعهد عاطفی است که اعضای جامعه نسبت به یکدیگر دارند. انسجام اجتماعی مفهومی فراتر از احساس نزدیکی در ارتباط عاطفی افراد با یکدیگر است. طبق آنچه عموماً در جامعه‌شناسی از مفهوم انسجام اجتماعی استفاده می‌شود، این مفهوم به درجه یا همگرایی یک جامعه و در واقع، به پیوندها و روابطی که اعضای یک جامعه یا گروه را به یکدیگر مرتبط می‌سازند اشاره دارد (سهرابی صمیره، نوابخش و حضرتی، ۱۴۰۰: ۶۲). مسئله قومیت و گروه‌های قومی در مباحث مربوط به سیاست بین‌الملل و جامعه‌شناسی سیاسی در چند دهه اخیر اهمیت بسزایی یافته است. در این راستا، همگرایی ملی به‌عنوان یکی از عوامل اصلی پایداری نظام‌های سیاسی و اجتماعی است (محمدرحیمی، میرکوشش و اشرفی، ۱۳۹۹: ۱۷) و مشارکت مردم در امور سیاسی، اقتصادی و اجتماعی یکی از مباحث مهم جامعه‌شناسی و علم سیاست است. نظام‌های سیاسی بر پایه‌ی اعتماد عمومی و اراده‌ی مردم استوار می‌شوند و استمرار و اقتدار آن‌ها وابسته به مشارکت و دخالت مردم است (برزگر و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۳۳).

اتخاذ سیاست‌ها و تدابیر مناسب به‌منظور تنظیم روابط میان اقوام با دولت و تبیین حقوق و تکالیف متقابل هر یک از آن‌ها و بیان روش‌های اجرایی رسیدن به آن‌ها به منظور حفظ وحدت و همبستگی ملی، هم‌زمان با مراعات و اعطای حقوق اقوام و اقلیت‌هاست. این سیاست‌ها باید مواضع خود را نسبت به حوزه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی معین کنند. کارویژه سیاست قومی تنظیم مناسبات اجتماع ملی و اجتماع قومی است و دو شاخص «سرشت دولت» و «ترکیب جمعیتی» هر کشور مهم‌ترین عناصر تعیین‌کننده آن در هر نظام سیاسی است (متقی و همکاران، ۱۳۹۶: ۸۲۲).

در این میان، ترکمن‌های استان گلستان، به‌عنوان نمونه‌ای قابل‌توجه از گروه‌های قومی ایرانی هستند که بررسی تأثیر سیاست‌های قومی در همگرایی یا واگرایی ملی آنان و انباشت ادبیات انتقادی پیرامون آن، چشم‌اندازی روشن را پیش روی مطالعات قومی-ملی گشوده و زمینه تقویت سیاست‌گذاری پیرامون آن را فراهم خواهد آورد.

سؤال تحقیق

در این نوشتار، نگارنده در پی پاسخ به این سؤال است که سیاست‌های قومی جمهوری اسلامی ایران چه تأثیری بر همگرایی یا واگرایی ترکمن‌ها در استان گلستان داشته است؟

مبانی نظری پژوهش

قوم

به نظر اسمیت، قوم عبارت از یک جمعیت انسانی مشخص با یک افسانه اجدادی مشترک، خاطرات مشترک، عناصر فرهنگی، پیوند با یک سرزمین تاریخی یا وطن و میزانی از حس منافع مشترک است (جهانی و همکاران، ۱۳۹۴: ۴).

مناسبات بین‌گروهی

مناسبات اجتماعی شامل مجموع روابط اجتماعی بین اعضای دو یا چند گروه است. در این تحقیق مناسبات یادشده به چهار نوع عمده تقسیم می‌شوند: ۱- مناسبات اقتصادی مثل معاملات اقتصادی و فعالیت‌های تولیدی مشترک؛ ۲- مناسبات سیاسی، مثل ائتلاف درمورد سرنوشت مدیریت اقوام؛ ۳- مناسبات اجتماعی مثل دوستی، معاشرت و خویشاوندی در بین اعضای دو یا چند گروه؛ ۴- مناسبات فرهنگی، مثل تبادل نظر و همکاری و همفکری بین اقوام (غلامی و همکاران، ۱۳۹۹: ۴۸).

سیاست‌های قومی

شناخت و مطالعه سیاست‌گذاری قومی از مجرای بررسی همه سازوکارها، ابزارها و روش‌هایی میسر می‌شود که دولت برای نیل به اهداف خود، به شکل اعلام‌شده یا غیراعلامی به کار می‌بندد. این سازوکارها ممکن است حقوقی و در چهارچوب قوانین و مقررات باشد یا رویکردهای سیاسی باشد که در قالب اعمال روش‌های خاص مدیریتی، نهادسازی، ایجاد فرصت‌ها یا سلب امکان مشارکت برای گروه‌های قومی و مذهبی تجلی می‌یابد. در موارد بسیاری، سیاست قومی در عرصه فرهنگ بروز و ظهور می‌یابد و یا ممکن است شکل اعمال آن در حوزه اقتصاد، سیاست یا اجتماعات، رسمی یا غیررسمی، علنی یا غیرعلنی، سخت‌افزاری یا نرم‌افزاری و یک‌بعدی یا چندبعدی باشد (حق‌پناه، ۱۳۹۴: ۷۲).

ترکمن‌ها

در کشور ایران، طی سال‌های اخیر، مسئله شکاف سیاسی اجتماعی متغیری تأثیرگذار در مشارکت سیاسی اجتماعی بوده است. یکی از اقوام جمهوری اسلامی ایران، ترکمن‌ها هستند. گروه‌هایی که امروزه ترکمن نامیده می‌شوند قبلاً غزه، غوز یا آغوز نامیده می‌شدند که از نام جد مشترک آن‌ها یعنی آغوزخان گرفته شده است. محل سکونت آن‌ها واقع در جنوب شرقی دریای خزر و در نواحی شمالی خراسان و شرق مازندران است. سه طایفه اصلی این قوم، یموت‌ها، کوکلان‌ها و تکه‌ها و طوایف چهارگانه اولاد و از نسل خلفای راشدین هستند. ترکمن‌ها در چهار مقوله تبار، فرهنگ، مذهب و زبان با اکثریت ایرانیان فارسی‌زبان شیعی مذهب تفاوت دارند که همین امر بستر تفاوت‌های زیست اجتماعی، نگرشی، ارزشی، باورها، اعتقادات و به تبع آن، رفتار سیاسی و مشارکت انتخاباتی آن‌ها را متأثر کرده است (خواجه سروی و همکاران، ۱۴۰۰: ۷۹). ترکمن‌ها در قلمروهای متعددی پراکنده‌اند. آن‌ها غیر از کشور ترکمنستان، که زیستگاه اصلی‌شان به شمار می‌آید، در کشورهای ایران، چین، افغانستان، ترکیه و عراق ساکن‌اند. ترکمن‌های ایران در استان گلستان، در سرزمینی بین دو رود اترک و قره‌سو و در استان خراسان شمالی، در بخش‌های قوچان، بجنورد و سرخس زندگی می‌کنند. قلمرو فضایی ترکمن‌ها از این منطقه واقع در شرق دریای مازندران آغاز می‌شود و به سمت آسیای مرکزی گسترش و امتداد می‌یابد. اکثر ترکمن‌های ایران در استان گلستان، یعنی شهرهای گنبد، بندر ترکمن و مراوه‌تپه ساکن‌اند. ترکمن‌ها مسلمان اهل سنت و حنفی مذهب‌اند (مصطفوی و همکاران، ۱۳۹۸: ۵۰۶).

بنیادهای پایدار همگرایی قومی در ایران

بنیادهای پایدار همگرایی اقوام در ایران در متون تخصصی جامعه‌شناسی، علوم سیاسی و جغرافیای سیاسی به چهار دسته تقسیم می‌شوند که عبارت‌اند از: بنیادهای جغرافیایی و پایداری سرزمین، حاکمیت و ساختار سیاسی، تداوم تاریخی، و بنیادهای فرهنگی (قاصد و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۳۶).

همگرایی

جامعه‌شناسان برای تبیین انسجام و همگرایی، مفاهیم نسبتاً متنوع ولی قرین به مفهوم همگرایی را در متون علمی در نظر می‌گیرند. مفاهیمی همچون ائتلاف به معنای تراکم اجتماعی - عاطفی یک گروه یا حد عالی همبستگی عاطفی اعضای آن است و گاه مفاهیمی رقیق‌تر همچون همنوایی و همنوایی را به معنی تسلیم شدن به عقاید و آراء،

مقررات، هنجارها و الگوهایی که معرف اخلاق اجتماعی یا نظام ارزش‌های یک گروه و از آن خود کردن این امور است به کار می‌برند (فرجی و اولادعلی، ۱۳۹۴: ۴۹۵).

گروه‌های قومی

گروهی با سنت فرهنگی مشترک و احساس هویتی که آن را در کسوت گروهی فرعی از جامعه‌ای بزرگ‌تر مشخص می‌کند. اعضای گروه‌های قومی از لحاظ ویژگی‌های خاص فرهنگی از سایر اعضای جامعه متمایز هستند (جهانی و همکاران، ۱۳۹۴: ۴).

مبانی نظری سیاست قومی

سیاست قومی عبارت از طراحی سازوکارهای اتخاذ تدابیر مناسب به منظور تنظیم روابط میان اقوام با دولت، تبیین حقوق و تکالیف متقابل هریک از آنها و بیان روش‌های اجرایی نیل بدان‌ها به منظور حفظ وحدت و همبستگی ملی، هم‌زمان با مراعات و اعطای حقوق به اقوام و اقلیت‌هاست. سیاست قومی فعال و جامع باید موضع خود را نسبت به حوزه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی معین کند (بخشایشی اردستانی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۲۹).

درمورد فرجام مسئله قومیت‌ها در چهارچوب نظام سیاسی دولت - ملت، رهیافت‌های متفاوتی به چشم می‌خورد؛ رهیافت‌های ابزارگرایی، مارکسیستی، دیرینه‌گرا و رهیافت مبتنی بر اصل شهروندی. آرجون آپادورای^۱ در کتاب شرح مفصل مدرنیته: ابعاد فرهنگی جهانی‌شدن، بر جریان‌های جهانی و انفصال آن‌ها تأکید دارد. این جریان‌ها تولید واقعیت‌های فرهنگی واحدی را در اقصی نقاط جهان نشان می‌دهند. آن‌ها تمایل دارند فرهنگ ادغامی تولید کنند. آپادورای درباره پنج جریان جهانی بحث می‌کند که عبارتند از: ۱- دیدگاه قومی، ۲- دیدگاه رسانه‌ای، ۳- دیدگاه تکنولوژیکی، ۴- دیدگاه اقتصادی (تجاری) و ۵- دیدگاه اعتقادی. استفاده از پسوند *scape* به آپادورای اجازه می‌دهد این فکر را القا کند که این فرایندها سیال، بی‌قاعده و متغیرالشکل بوده و بنابراین، این جریان‌ها با نظریه چندگونگی و ناهمگونی سازگارند. این واقعیت که چندین دیدگاه وجود دارد و این دیدگاه‌ها با درجات متفاوتی، مستقل از یکدیگر بوده و حتی شاید با یکدیگر متضاد باشند، این رویکرد را با رویکردهایی همساز می‌کند که بر تنوع و چندگونگی فرهنگی تأکید می‌کنند (نقدی و همکاران، ۱۳۹۴: ۸).

مدل تعاملی یا همگراساز

رضایت و پذیرش شهروندان در پیروی از حکومت و حاکمان، از عناصر بنیادین در

1. Arjun Appadurai

فلسفه سیاسی دموکراسی است. در این اصل و عناصر بنیادین، در روابط میان حکومت و اقوام مدل همگراساز ارائه می‌شود. در این مدل، مشارکت عمومی یا مشارکت اقوام امری مهم است. از آنجاکه در این مدل تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی سیاسی یک راهبرد از پایین به بالاست، تصمیمات براساس رأی، خواسته‌ها و حساسیت‌ها و فرایند مطالبات‌شناسی اقوام یا دیگر شهروندان است. این مدل نمایانگر این موضوع است که اگر سیاست‌های قومی در موضوعات تقسیمات کشوری، مباحث و سیاست‌گذاری‌های اجتماعی و فرهنگی، میزان و نحوه مشارکت اقوام در رأس هرم قدرت سیاسی و تمرکز اقتصادی، براساس مطالبات‌شناسی و مشارکت عمومی قومی انجام شوند، سیر تصمیم‌گیری از پایین به بالا شکل می‌گیرد. بدین معنی، تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران سیاسی با نخبگان محلی و قومی براساس تعامل و تفاهم درمورد موضوعات مورد مطالبه اقوام به توافق می‌رسند که ضامن همگرایی و مولد انسجام ملی است (متقی و همکاران، ۱۳۹۶: ۸۲۷).

هماندسازی

هماندسازی، فرایند تقلیل خط تمایز بوده و زمانی رخ می‌نماید که اعضای دو یا چند جامعه گروه‌های نژادی و یا گروه‌های اجتماعی کوچک‌تر با یکدیگر روبه‌رو شوند؛ بنابراین، همانندسازی را می‌توان ایدئالی منسجم‌ساز برشمرد که جوامع چندقومیتی به‌سوی آن حرکت کرده و به گفته بارت و توئل، سیاست‌های دولت و ایدئولوژی‌ها براساس آن شکل می‌گیرند. هدف سیاست‌های همانندسازی عبارت از ترکیب بیولوژیکی، فرهنگی، اجتماعی و روانی گروه‌های متمایز و منفرد به‌منظور ایجاد یک جامعه بدون تفاوت‌های قومی است. همانندسازی در شکل کاملش چه برای جامعه، به‌عنوان یک کل، و چه گروه‌های مشخص درون جامعه کمتر حاصل می‌آید (سلیمی سبحان و همکاران، ۱۳۹۵: ۸۳).

پیشینه پژوهش

نتایج پژوهش افضلی و همکاران (۱۴۰۰) با عنوان «بررسی الزامات سیاست‌گذاری قومی و تأثیر آن در کارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایران» نشان داد که با مدنظر داشتن الزامات سیاست‌گذاری که در راستای مدیریت بهینه عرصه سرزمین و ساکنان آن است می‌توان بهترین شیوه را برای اجرای سیاست‌ها انتخاب کرد. این امر درنهایت می‌تواند باعث استفاده از توانایی‌های جغرافیای طبیعی و انسانی کشور شود که تضمین امنیت ملی و دستیابی به اهداف ملی خواهد بود.

یافته‌های پژوهش خواجه سروی و همکاران (۱۴۰۰) با عنوان «بررسی و تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت سیاسی شهروندان؛ مورد مطالعه: مشارکت قوم ترکمن در انتخابات دوازدهم ریاست جمهوری» نشان می‌دهد ویژگی‌های شخصیتی نامزد، انتظارات انتخاباتی، اثرپذیری از معتمدان سیاسی دینی، قرابت با ایدئولوژی‌های مذهبی قومی، روند تحولات جهانی منطقه و شبکه‌های مجازی، بیشترین تأثیر را در رأی‌دهی قوم ترکمن به گفتمان اعتدال در انتخابات دوازدهم ریاست جمهوری داشته است.

نتایج پژوهش سهرابی صمیره و همکاران (۱۴۰۰) با عنوان «نقش قوم‌گرایی و اجتماعات مذهبی در انسجام اجتماعی (مورد مطالعه: شهر اندیمشک)» نشان می‌دهد هرچه میزان قوم‌گرایی بیشتر باشد، به همان اندازه تمایل به یک آسیب خاص وجود دارد؛ از این رو، این متغیر با توجه به زمینه تأثیرگذاری آن باید تعدیل شود.

قربان‌پور و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان «ارائه مدل سیاست‌گذاری قومی در جمهوری اسلامی ایران با رویکرد گراند تئوری» نشان دادند که مدل مناسب سیاست‌گذاری قومی در جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر شش مقوله است که عبارت‌اند از: ۱- مقوله‌های علی (فرهنگی، سیاسی-امنیتی)، ۲- شرایط مداخله‌گر (مثبت و منفی)، ۳- بسترها، ۴- محورها، ۵- راهبردها (فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و امنیتی) و ۶- پیامدها (اقتصادی-فرهنگی، سیاسی-امنیتی). براساس مقوله‌های شش‌گانه روش داده بنیاد، در نهایت چهار مؤلفه اصلی هویت ملی، هویت دینی، شهروندمحوری و عدالت محوری به عنوان مهم‌ترین مؤلفه‌ها شناسایی شدند. با ترکیب چهار مؤلفه یادشده، الگوی «تکثرگرایی ایرانی-اسلامی» به عنوان الگوی مطلوب سیاست‌گذاری قومی در جمهوری اسلامی ایران معرفی شد.

نتایج پژوهش محمدرحیمی و همکاران (۱۳۹۹) با عنوان «بررسی چالش‌های تحقق همگرایی ملی اقوام در ایران؛ مورد مطالعه: قوم ترکمن» نشان داد که چالش‌های هویتی، معیشتی و نهادی، تأثیر منفی و معناداری بر همگرایی ملی اقوام دارد. همچنین، بین چالش‌های هویتی با چالش‌های معیشتی و چالش‌های معیشتی با چالش‌های نهادی تأثیر مثبت و معناداری یافت شد.

نتایج حاصل از مطالعه عزیززی (۱۳۹۹)، در پژوهشی با عنوان «اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر همگرایی قومی در شهرستان ارومیه» نشان داد که مؤلفه‌های اقتصادی و مؤلفه‌های سیاسی مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بوده و در مراحل بعدی، مؤلفه‌های اجتماعی، فرهنگی و مذهبی به لحاظ تأثیرگذاری در همگرایی قومی شهر ارومیه قرار دارند.

یافته‌های پژوهش الهوردیزاده و همکاران (۱۳۹۸) با عنوان «رفتار انتخاباتی اقوام در انتخابات دوره یازدهم ریاست جمهوری ایران (مورد مطالعه: اقوام بلوچ و ترکمن)» نشان داد که بین سرمایه اجتماعی (اعتماد و پیوند اجتماعی)، سرمایه فرهنگی (عینی و ذهنی) و برنامه‌های صداوسیما با رفتار انتخاباتی رابطه معناداری وجود دارد. مطابق نتایج تحلیل مسیر، شاخص سرمایه اجتماعی در مقایسه با سایر متغیرها سهم بیشتری را در تبیین رفتار انتخاباتی دارد.

یافته‌های پژوهش عموزاده خلیلی و همکاران (۱۳۹۸) با عنوان «ارزیابی میزان موفقیت حکمرانی خوب در گام اول انقلاب در اتحاد و همبستگی ملی اقوام با تأکید بر قوم ترکمن» نشان داد که اقدامات دولت‌های مختلف جمهوری اسلامی در گام اول انقلاب در مسیر ایجاد حکمرانی خوب در منطقه ترکمن صحرا در مسیر درستی قرار داشته که البته به تقویت و در برخی موارد، به بازنگری در فرایندها نیاز دارد. در حالت کلی، تمامی دولت‌ها با اقدامات خود سعی در ایجاد همبستگی ملی در منطقه مورد مطالعه داشته‌اند؛ اما به‌رغم این تلاش‌ها و کسب نتایج مهم، به نظر می‌رسد میزان موفقیت حکمرانی خوب در دستیابی به اتحاد و همبستگی بین این اقوام با منطقه و کل کشور نیازمند تلاش و توجه بیشتری در گام دوم انقلاب است.

یافته‌های حاصل از پژوهش توصیفی-پیمایشی برزگر، لطفی و همکاران (۱۳۹۸) با عنوان «نقش سیاست‌های قومی و مذهبی در مشارکت اقوام در امنیت، توسعه همه‌جانبه و همگرایی با تأکید بر ترکمن‌های شمال و شمال شرق ایران»، نشان داد که تشویق اقوام ایرانی به حذف ناسیونالیسم افراطی قومی و نهادسازی سازمانی، بستری برای مشارکت نظام‌مند در متن نظام سیاسی فراهم می‌سازد و از طرف دیگر، چنانچه احساس هویت متفاوت در کنار احساس محرومیت‌های سیاسی-اجتماعی قرار گیرد، می‌تواند موجب عوارض امنیتی در کشور باشد.

حداد (۲۰۱۷)، در پژوهشی با عنوان «فرقه‌گرایی و نارضایتی‌های آن در مطالعه خاورمیانه»، به بررسی انتقادی واژگان مرتبط با مطالعه «فرقه‌گرایی» در خاورمیانه پرداخته است. این مطالعه به بررسی آثار عربی و انگلیسی‌زبان درباره «فرقه‌گرایی» پرداخته تا نشان دهد که چگونه فقدان تعاریف این اصطلاح، اجازه داده است که از آن به شیوه‌های متناقضی استفاده شود که آن را نه صرفاً بی‌معنی، بلکه تحریف‌کننده درک ما از موضوع کند. علاوه بر این، اصطلاح «فرقه‌گرایی» با مفاهیم منفی اجتناب‌ناپذیرش، به‌عنوان ابزاری برای خنثی کردن مخالفت‌های سیاسی و انگ زدن به هویت مذهبی

مردم استفاده شده است. ایشان به دنبال این موضوع بود که «فرقه‌گرایی» چیست؟ آیا چیزی است که احساس می‌شود یا تمرین می‌شود؟ یک تفکر است یا یک سیاست؟ آیا این امر مترادف با سیاست هویت‌محور است یا محدود به نفرت بین‌جمعی است؟

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف، در حیطه پژوهش‌های کاربردی است و از نظر ماهیت داده‌ها، از نوع کمی و از نظر روش گردآوری داده‌ها، یک پژوهش توصیفی-پیمایشی است. جامعه آماری تحقیق شامل ترکمن‌های ساکن در استان گلستان و حدود ۶۵۴۰۸۷ نفر بوده‌اند. نمونه آماری براساس فرمول کوکران، تعداد ۳۸۴ نفر بوده که با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انجام شده است و شهرهایی که ترکمن‌ها در آن‌ها ساکن بوده‌اند انتخاب شدند.

جدول شماره ۱: جامعه آماری براساس جمعیت شهرستان‌های استان گلستان

ردیف	شهرستان	جمعیت	حجم نمونه
۱	بندر ترکمن	۵۳۹۷۰	۳۲
۲	آق‌قلا	۴۲۱۱۹	۲۵
۳	مراوه تپه	۱۰۶۹۰	۷
۴	گنبد کاووس	۱۶۰۰۲۰	۹۴
۵	گمیشان	۳۶۳۹۶	۲۲
۶	کلاله	۴۱۹۵۳	۲۵
۷	سایر شهرها	۳۰۸۹۰۳	۱۷۹

در این پژوهش، ابتدا با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و مقالات مختلف، اطلاعات لازم در رابطه با متغیرهای تحقیق گردآوری شد و سپس از پرسشنامه برای جمع‌آوری نظرات نمونه مورد مطالعه استفاده شد. ابزار گردآوری اطلاعات شامل پرسشنامه تدوین شده برای هر یک از متغیرهای پژوهش بود. برای روایی محتوا از نظر متخصصان و اساتید استفاده شد. برای سنجش پایایی پرسشنامه از آلفای کرونباخ با نرم‌افزار spss26 استفاده شد که مقدار ضریب پایایی درونی آلفای کرونباخ برای ابزار اندازه‌گیری بالاتر از ۰/۷۵ برای هر یک از مؤلفه‌ها در سطح (۰/۰۵) α جدول شماره ۲ معنی‌دار است که نشان از پایایی بالای ابزار اندازه‌گیری دارد.

جدول شماره ۲: ضریب آلفای کرونباخ برای مؤلفه‌های تحقیق

ضریب آلفای کرونباخ	عوامل	
۰/۸۱	سیاست‌های قومی	
۰/۸۱	<ul style="list-style-type: none"> - انتصابات رؤسا از میان ترکمن‌ها - نحوه و ارزیابی ترکمن‌ها در جایگاه انتخابی - اجازه فعالیت احزاب فراگیر و تشکل‌های سیاسی مناطق ترکمن نشین - سفرهای مسئولان و مقامات ملی و کشوری به مناطق ترکمن نشین - به‌کارگیری نخبگان ترکمن در فرصت‌های مدیریتی 	بعد سیاسی
۰/۷۸	<ul style="list-style-type: none"> - جذب و توزیع فرصت‌های سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی در مناطق ترکمن نشین - توزیع فرصت‌های تجارت خارجی با کشورهای مجاور و راه‌اندازی مناطق آزاد در حوزه ترکمن نشین - توزیع فرصت‌های توسعه صنعتی و رونق اشتغال در مناطق ترکمن نشین - توزیع فرصت‌های ترویج و توسعه کشاورزی علمی و دامداری صنعتی در مناطق ترکمن نشین - حمایت از کارآفرینان و صاحبان بومی کسب‌وکار در مناطق ترکمن نشین 	بعد اقتصادی
۰/۸۵	<ul style="list-style-type: none"> - رعایت موازین فقهی بومی (اهل سنت) در محاکم حقوقی و قضایی مناطق ترکمن نشین - استفاده از پوشش‌های سنتی، رعایت آداب بومی و اجرای سنت‌های قومی در مناطق ترکمن نشین - اجازه به تحصیل در علوم دینی بومی (اهل سنت)، تأسیس نهادهای آموزش مذهبی و آزادی نسبت به رعایت موازین فقهی اهل سنت در مناطق ترکمن نشین - بزرگداشت مفاخر فرهنگ ترکمنی و میراث تاریخی در مناطق ترکمن نشین - مجوز برای فعالیت‌های رسانه‌ای و انتشارات در مناطق ترکمن نشین - بسترسازی تحصیل زبان مادری و فرصت‌سازی برای نوشتار قومی در مناطق ترکمن نشین 	بعد فرهنگی
۰/۷۹	<ul style="list-style-type: none"> - توزیع فرصت‌های عدالت تحصیلی (پایه) و تحصیلات تکمیلی در مناطق ترکمن نشین - رسیدگی نظام‌یافته به آسیب‌های اجتماعی و تلاش نهادهای 	بعد اجتماعی

حاکمیتی برای حل مشکلات و توجه به ترویج مبانی تحکیم خانواده در مناطق ترکمن‌نشین -فرصت‌های راه‌اندازی انجمن‌ها، سازمان‌های مردم‌نهاد و مؤسسات فرهنگی و ادبی در مناطق ترکمن‌نشین -عملکرد رسانه ملی و استانی در نمایش عناصر فرهنگ و جامعه ترکمنی در قالب فیلم‌ها، سریال‌ها، مستندها، اخبار
--

برای تجزیه و تحلیل اطلاعات آماری داده‌ها از روش آماری استنباطی برحسب چگونگی توزیع داده‌ها استفاده شد و داده‌ها توسط نرم‌افزار SPSS26 تجزیه و تحلیل شد؛ همچنین، همه آزمون‌های آماری در حد معنی‌داری ۰/۰۵ به آزمایش گذارده شد.

آمار توصیفی

توصیف اعضای نمونه براساس جنسیت

در جدول ۳ ویژگی‌های مربوط به توصیف جنسیت آزمودنی‌ها ذکر شده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، بیشتر آزمودنی‌های تحقیق مرد (۲۳۵ نفر) بوده‌اند.

جدول شماره ۳: توزیع فراوانی و درصدی اعضای نمونه مورد بررسی براساس جنسیت

گزینه‌های متغیر	فراوانی	درصد فراوانی	درصد تجمعی
زن	۱۴۹	۳۸/۸	۳۸/۸
مرد	۲۳۵	۶۱/۲	۱۰۰
مجموع	۳۸۴	۱۰۰	

توصیف اعضای نمونه براساس وضعیت تأهل

در جدول ۴ ویژگی‌های مربوط به توصیف وضعیت تأهل آزمودنی‌ها ذکر شده است؛ همان‌گونه که در جدول مشاهده می‌شود، بیشتر آزمودنی‌های تحقیق متأهل (۲۶۶ نفر) بوده‌اند.

جدول شماره ۴: توزیع فراوانی و درصدی اعضای نمونه مورد بررسی براساس وضعیت تأهل

گزینه‌های متغیر	فراوانی	درصد فراوانی	درصد تجمعی
مجرد	۱۱۸	۳۰/۷	۳۰/۷
متأهل	۲۶۶	۶۹/۳	۱۰۰
مجموع	۳۸۴	۱۰۰	

توصیف اعضای نمونه براساس وضعیت اشتغال

در جدول ۵ ویژگی‌های مربوط به توصیف وضعیت اشتغال آزمودنی‌ها ذکر شده است؛ همان‌گونه که در جدول مشاهده می‌شود، بیشتر آزمودنی‌های تحقیق شاغل (۲۳۱ نفر) بوده‌اند.

جدول شماره ۵: توزیع فراوانی و درصدی اعضای نمونه مورد بررسی براساس وضعیت اشتغال

گزینه‌های متغیر	فراوانی	درصد فراوانی	درصد تجمعی
شاغل	۲۳۱	۶۰/۲	۶۰/۲
بیکار	۱۵۳	۳۹/۸	۱۰۰
مجموع	۳۸۴	۱۰۰	

توصیف اعضای نمونه براساس میزان تحصیلات

در جدول شماره ۶ ویژگی‌های مربوط به توصیف میزان تحصیلات آزمودنی‌ها ذکر شده است؛ همان‌گونه که در جدول مشاهده می‌شود، بیشترین فراوانی درخصوص میزان تحصیلات، مربوط به کارشناسی و کم‌ترین آن مربوط به دکتری است.

جدول شماره ۶: توزیع فراوانی و درصدی اعضای نمونه مورد بررسی براساس میزان تحصیلات

گزینه‌های متغیر	فراوانی	درصد فراوانی	درصد تجمعی
دیپلم	۷۵	۱۹/۵	۱۹/۵
کاردانی	۳۶	۹/۴	۲۸/۹
کارشناسی	۱۴۱	۳۶/۷	۶۵/۶
ارشد	۹۹	۲۵/۸	۹۱/۴
دکتری	۳۳	۸/۶	۱۰۰
مجموع	۳۸۴	۱۰۰	

آزمون فرضیه‌های تحقیق

- فرضیه اول: بررسی ارتباط سیاست‌های قومی نظام جمهوری اسلامی ایران و بعد سیاسی بر ترکمن‌های استان گلستان.

جدول شماره ۷: ضریب همبستگی پیرسون ارتباط بین سیاست‌های قومی با بعد سیاسی

متغیرها	نام آزمون	مقدار آزمون	سطح معناداری	تعداد
سیاست‌های قومی	ضریب همبستگی پیرسون	۸۸۶**	۰/۰۰۰	۳۸۴
بعد سیاسی				

طبق نتایج به دست آمده، سطح معناداری رابطه‌ی فوق در سطح اطمینان ۹۹٪ به مقدار $\text{sig} = 0.000$ و مقدار ضریب همبستگی پیرسون نیز به مقدار 886^{**} است که متغیر مستقل سیاست‌های قومی بر متغیر وابسته‌ی بعد سیاسی مؤثر و مثبت است.

- فرضیه دوم: بررسی ارتباط سیاست‌های قومی نظام جمهوری اسلامی ایران و بعد اقتصادی بر ترکمن‌های استان گلستان.

جدول شماره ۸: ضریب همبستگی پیرسون ارتباط بین سیاست‌های قومی با بعد اقتصادی

متغیرها	نام آزمون	مقدار آزمون	سطح معناداری	تعداد
سیاست‌های قومی	ضریب همبستگی پیرسون	۸۸۶**	۰/۰۰۰	۳۸۴
بعد اقتصادی				

طبق نتایج به دست آمده، سطح معناداری رابطه‌ی فوق در سطح اطمینان ۹۹٪ به مقدار $\text{sig}=0.000$ و مقدار ضریب همبستگی پیرسون نیز به مقدار 0.886^{**} است که متغیر مستقل سیاست‌های قومی بر متغیر وابسته‌ی بعد اقتصادی مؤثر و مثبت است.

- فرضیه سوم: بررسی ارتباط سیاست‌های قومی نظام جمهوری اسلامی ایران و بعد فرهنگی بر ترکمن‌های استان گلستان.

جدول شماره ۹: ضریب همبستگی پیرسون ارتباط بین سیاست‌های قومی با بعد فرهنگی

متغیرها	نام آزمون	مقدار آزمون	سطح معناداری	تعداد
سیاست‌های قومی	ضریب همبستگی پیرسون	۸۹۷**	۰/۰۰۰	۳۸۴
بعد فرهنگی				

طبق نتایج به دست آمده، سطح معناداری رابطه‌ی فوق در سطح اطمینان ۹۹٪ به مقدار $\text{sig}=0.000$ و مقدار ضریب همبستگی پیرسون نیز به مقدار 0.897^{**} است که متغیر مستقل سیاست‌های قومی بر متغیر وابسته‌ی بعد فرهنگی مؤثر و مثبت است.

- فرضیه چهارم: بررسی ارتباط سیاست‌های قومی نظام جمهوری اسلامی ایران و بعد اجتماعی بر ترکمن‌های استان گلستان.

جدول شماره ۱۰: ضریب همبستگی پیرسون ارتباط بین سیاست‌های قومی با بعد اجتماعی

متغیرها	نام آزمون	مقدار آزمون	سطح معناداری	تعداد
سیاست‌های قومی	ضریب همبستگی پیرسون	۸۶۲**	۰/۰۰۰	۳۸۴
بعد اجتماعی				

طبق نتایج به دست آمده، سطح معناداری رابطه‌ی فوق در سطح اطمینان ۹۹٪ به مقدار $\text{sig}=0.000$ و مقدار ضریب همبستگی پیرسون نیز به مقدار 0.862^{**} است که متغیر مستقل سیاست‌های قومی بر متغیر وابسته‌ی بعد اجتماعی مؤثر و مثبت است.

نتیجه‌گیری

فرضیه اول: بررسی ارتباط سیاست‌های قومی نظام جمهوری اسلامی ایران و بعد سیاسی بر ترکمن‌های استان گلستان

سیاست‌گذاری و مدیریت قومی از مهم‌ترین مسائل کشورها برای برنامه‌ریزی‌های سیاسی، اداره بهتر و ایجاد همگرایی ملی است. با مدیریت مطلوب و سیاست‌گذاری

بهینه تنوعات قومی می‌توان آن‌ها را پوشش داد؛ از بین بردن این معضلات که از اهداف نظام سیاسی ایران است با توجه بیشتر دولت‌ها از منظر سیاسی به اقوام ایرانی، موجب افزایش امنیت ملی کشور می‌شود. برای کشوری با مختصات ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران، مشارکت سیاسی به‌عنوان یکی از شاخص‌های توسعه سیاسی در کشور محسوب می‌شود که از مصادیق مهم آن نقش‌آفرینی مردم در تعیین سرنوشت سیاسی است؛ بر این اساس، در استان گلستان، با وجود فرهنگ اقوام و مذاهب مختلف و به‌طور اخص، وجود ترکمن‌ها که با اکثریت مردم استان گلستان اختلافات زبانی، قومی، مذهبی و نژادی دارند، سطح مشارکت سیاسی ترکمن‌ها و استفاده از نخبگان قومی در مدیریت سیاسی کشور و سطح مشارکت محلی چشمگیر است و آنان در زمینه‌هایی مانند رأی دادن، رقابت برای انتخاب شدن در پست‌های سیاسی، کسب اطلاعات سیاسی، بحث در مورد موضوع‌ها و مسائل سیاسی، شرکت در جلسات و محافل سیاسی، گفتگو و مذاکره با نمایندگان، عضویت در احزاب سیاسی، شرکت در رقابت‌ها و مبارزات سیاسی حضوری فعال دارند که این موضوع باعث شده است همگرایی این قوم با اقوام دیگر، به‌خصوص هسته مرکزی و نظام سیاسی، در شرایط مطلوبی باشد. با توجه نتایج به‌دست‌آمده، همگرایی در سیاست‌گذاری جمهوری اسلامی در بعد سیاسی بر ترکمن‌ها ایجاد شده است که این یافته با نتایج تحقیقات افضلی و همکاران (۱۴۰۰)، خواجه سروی و همکاران (۱۴۰۰)، مولایی‌فر و همکاران (۱۳۹۹)، عزیززی (۱۳۹۹)، الهوردیزاده و همکاران (۱۳۹۸) عموزاده خلیلی و همکاران (۱۳۹۸) و قاصد، زنجانی و کلدی (۱۳۹۸) همخوانی دارد.

فرضیه دوم: بررسی ارتباط سیاست‌های قومی نظام جمهوری اسلامی ایران و بعد اقتصادی بر ترکمن‌های استان گلستان

سعی در پیشبرد برنامه‌ریزی از پایین به بالا، توجه به اصول برنامه‌ریزی منطقه‌ای، تقسیم قدرت در سطح کلان بین اقوام، به رسمیت شناختن آزادی‌های اجتماعی، عدم تبعیض در توزیع اعتبارات بین مناطق قومی و غیرقومی و انتخاب بیشتر مدیران ترکمن در سمت‌های اقتصادی می‌تواند به‌نوعی مانع از اعتراض و عدم احساس تعلق و همبستگی میان اقوام شود و در نهایت، ضریب امنیت ملی را بالا ببرد. توزیع نابرابر فرصت‌ها، سرمایه‌ها و منابع منجر به توسعه نامتوازن در کشور می‌شود و با توجه نتایج به‌دست‌آمده، همگرایی در سیاست‌گذاری جمهوری اسلامی در بعد اقتصادی بر ترکمن‌ها ایجاد شده است که این یافته با نتایج تحقیقات قربان‌پور و همکاران (۱۴۰۰)، مولایی‌فر و همکاران (۱۳۹۹)، عموزاده خلیلی و همکاران (۱۳۹۸) و دشتی و عیوضی (۱۳۹۷) همخوانی دارد.

فرضیه سوم: بررسی ارتباط سیاست‌های قومی نظام جمهوری اسلامی ایران و بعد فرهنگی بر ترکمن‌های استان گلستان

ایران سرزمینی است که دربرگیرنده گروه‌های قومی، زبانی و دینی گوناگون است. فرهنگ‌های اقوام ایرانی با همه گوناگونی، به سبب همزیستی تاریخی اجتماعی طولانی در سرزمین ایران، در برخی وجوه، قرابت‌ها و اشتراکاتی دارند که آن‌ها را به یکدیگر نزدیک می‌کند. ملت بزرگ ایران به‌رغم وجود تیره‌های مختلف، دارای یک وطن، یک تاریخ، یک فرهنگ و آداب‌ورسوم هستند. همبستگی ملی یکی از مهم‌ترین عوامل حیات دولت‌های کنونی است که به‌واسطه آن هویت هر ملت تکوین یافته و بقا و تداوم آن در طول زمان میسر می‌شود. در ایران، مناطق مختلف جغرافیایی-فرهنگی مختلفی وجود دارد که هر کدام سنت‌های فرهنگی و احساسات هویتی خاصی دارند که آن‌ها را به‌عنوان گروه فرعی از جامعه بزرگ‌تر متمایز می‌کند. این گوناگونی و تنوع جامعه ایرانی به انحای مختلف بر امکان و استعداد برقراری انسجام اجتماعی تأثیر گذاشته است. ادوارد تیلور فرهنگ را محیط و فضای ذهنی اجتماعی می‌داند که مبتنی بر عناصر مادی و روحی‌ای است که در طول تاریخ شکل گرفته و دارای قوام و دوام زمانی است. دو رکن اساسی این بنیاد به‌ترتیب، دین و نمادهای فرهنگی است.

اجزا و عناصر این کلیت یکپارچه مورد بررسی قرار گرفته است: زبان، بخش مهم و اساسی فرهنگ است و به‌مثابه ابزاری فرهنگی باعث انتقال میراث فرهنگی از نسلی به نسل دیگر می‌شود. در میان اقوام ساکن در مرزهای سیاسی کنونی ایران، زبان ترکمنی در بخش‌های ترکمن صحرا دارای خانواده متفاوتی از زبان ایرانی است. با توجه به نتایج به‌دست‌آمده، همگرایی سیاست‌گذاری جمهوری اسلامی در بعد فرهنگی بر قوم ترکمن ایجاد شده است که این یافته با نتایج تحقیقات سهرابی صمیره و همکاران (۱۴۰۰)، قربان‌پور و همکاران (۱۴۰۰)، عزیزی (۱۳۹۹)، عموزاده خلیلی و همکاران (۱۳۹۸)، دشتی و عیوضی (۱۳۹۷)، فرجی و اولادعلی (۱۳۹۴) همخوانی دارد.

فرضیه چهارم: بررسی ارتباط سیاست‌های قومی نظام جمهوری اسلامی ایران و بعد اجتماعی بر ترکمن‌های استان گلستان

اشکال و صورت‌بندی‌های مختلف روابط قومی در یک جامعه، ظاهراً از اثرگذاری متقابل و معناداری با ساختار اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی آن جامعه برخوردار است و نظام اجتماعی حاکم بر جوامع را در قالب پیامدهایی چون همگرایی اجتماعی، ستیز اجتماعی و حتی تقسیم کار اجتماعی تحت تأثیر خود قرار می‌دهد؛ از این رو، به‌نظر می‌رسد روابط و مناسبات قومی از رابطه معناداری با میزان تعلق‌پذیری

ملی قومیت‌ها در یک جامعه، در جوامع گوناگون نیز برخوردار بوده و از مؤلفه‌های اساسی در تحقق اهداف لحاظ‌شده در اسناد توسعه‌ای محسوب می‌شود. عوامل اشتراک اجتماعی اقوام با مرکزیت کشور و تقویت نقاط اشتراک برای افزایش و ارتقای همگرایی و تضعیف عوامل واگراکننده و از بین بردن ضعف‌های موجود با سازوکارهای اجتماعی و پذیرش تنوع و تعدد گروه‌های قومی به‌عنوان واقعیتی اجتماعی در سیاست‌های قومی، مهم‌ترین نقطه قوت الگوهای قومی بوده است و توانسته بخش اعظمی از مشکلات اقوام را کاهش دهد. با توجه نتایج به‌دست‌آمده، همگرایی سیاست‌گذاری جمهوری اسلامی در بعد اجتماعی بر ترکمن‌ها ایجاد شده است که این یافته با نتایج تحقیقات قربان‌پور و همکاران (۱۴۰۰)، عزیزی (۱۳۹۹)، عموزاده خلیلی و همکاران (۱۳۹۸)، قاصد، زنجانی و کلدی (۱۳۹۸)، رنجبر و همکاران (۱۳۹۷)، دشتی و عیوضی (۱۳۹۷)، فرجی و اولادعلی (۱۳۹۴) همخوانی دارد.

جنبه نوآوری پژوهش

در الگوهای سیاست قومی در کشور باید به چند مورد ذیل توجه اساسی داشت تا کارایی این الگوها به حد نهایت خود رسیده و براساس سازوکارهای ایجادشده، بهره‌برداری مناسبی از امکانات و توان بالقوه منابع طبیعی و انسانی در مسیر توسعه موزون مناطق مختلف کشور، ارتقای امنیت ملی، پوشش حفره‌های دولت در پهنه سرزمینی، افزایش کارآمدی ساختار اداری-سیاسی، تقویت قلمرو مؤثر ملی و... انجام پذیرد. از آنجاکه در بررسی زبان، دین و نمادهای فرهنگی پیش از این پژوهشی صورت نگرفته است، نگارنده پژوهش حاضر در بخش فرهنگی از نظریه ادوارد تیلور استفاده کرده است که نتایج پژوهش با نظریه تیلور منطبق است.

منابع

- بزرگر، نصرت؛ لطفی، حیدر؛ حسن‌آبادی، داود؛ رضویان، محمدتقی (۱۳۹۸)؛ «نقش سیاست‌های قومی و مذهبی در مشارکت اقوام در امنیت، توسعه همه‌جانبه و همگرایی با تأکید بر ترکمن‌های شمال و شمال شرق ایران»، *فصلنامه علمی-پژوهشی جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)*، سال نهم، شماره ۲، صص ۴۳۳-۴۵۵.
- بزرگ‌نیا، الهام؛ هاشم‌پور، رحیم (۱۳۹۴)؛ «همبستگی اقوام ایرانی گامی در جهت بهبود روابط درون فرهنگی»، *اولین کنفرانس ملی جغرافیا و برنامه‌ریزی، معماری و شهرسازی نوین*، قم.
- جهانی، داریوش؛ عزتی، عزت‌اله؛ نامی، محمدحسن (۱۳۹۴)؛ «تحلیلی بر رابطه ژئوپولیتیک قوم کرد و امنیت

- هشتم، شماره اول، زمستان، صص ۱۸-۲
- جوکار، کیوان؛ بخشایشی اردستانی، احمد؛ باقری، فردین؛ الله‌کرم، عبدالحسین (۱۴۰۰)؛ «بررسی وضعیت واگرایی و همگرایی اقلیت‌های قومی و مذهبی در کشور (مناطق کردنشین و بلوچ‌نشین)»، *دوفصلنامه توسعه پایدار محیط جغرافیایی*، سال سوم، شماره پنجم، پاییز و زمستان، صص ۱۴۴-۱۲۷.
- جوکار، کیوان؛ بخشایشی اردستانی، احمد؛ باقری، فردین؛ الله‌کرم، عبدالحسین (۱۳۹۹)؛ «بررسی وضعیت واگرایی و همگرایی اقلیت‌های قومی و مذهبی کشور (مناطق کردنشین و بلوچ‌نشین)»، *فصلنامه علمی-پژوهشی جامعه‌شناسی ایران*، سال سوم، شماره چهارم، پیاپی ۱۲، صص ۵۲۳-۵۰۷.
- حق پناه، جعفر (۱۳۹۴)؛ «سیاست‌گذاری قومی در جمهوری اسلامی ایران، چگونگی، فرایند و عوامل مؤثر بر تدوین»، *سیاست‌گذاری عمومی*، دوره ۱، شماره ۲، تابستان، صص ۸۸-۶۹.
- خواجه سروی، غلامرضا؛ خرمشاد، محمدباقر؛ رهبر، عباسعلی؛ محمودی رجا، سید زکریا (۱۴۰۰)؛ «بررسی و تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت سیاسی شهروندان؛ مورد مطالعه: مشارکت قوم ترکمن در انتخابات دوازدهم ریاست جمهوری»، *پژوهش‌های راهبردی سیاست*، دوره ۱۰، شماره ۳۷، تابستان ۱۴۰۰، صص ۱۱۲-۷۴.
- دشتی، فرزانه؛ عیوضی، محمدرحیم (۱۳۹۷)؛ «عوامل مؤثر در ارتقای همگرایی اقوام ایرانی در عصر جهانی شدن»، *پژوهشنامه انقلاب اسلامی*، سال هشتم، شماره ۲۹، صص ۱۶۶-۱۲۹.
- رضاییان، علی؛ وثوقی، منصور؛ ساروخانی، باقر (۱۳۹۸)؛ «مطالعه جامعه‌شناختی حوزه‌های همگرایی و واگرایی هویت ملی و هویت قومی (مطالعه موردی: قوم لک)»، *مطالعات علوم اجتماعی ایران*، سال شانزدهم، شماره ۶۱، صص ۳۶-۱۸.
- رویین‌تن، مریم؛ مشهدی میقانی، ژیلا؛ یارمحمدتوسکی، مریم (۱۳۹۸)؛ «مقایسه همگرایی هویت ملی و قومی در شهرهای کرمانشاه، سر پل ذهاب، صحنه و پاره»، *مطالعات میان فرهنگی*، سال چهاردهم، شماره ۳۹، صص ۹۴-۶۹.
- سلیمی سبحان، محمدرضا؛ حیدری، جهانگیر؛ نیکجو، ایرج (۱۳۹۵)؛ «بررسی و تحلیل تاریخی عوامل مؤثر بر همگرایی و واگرایی اقوام ایرانی (نمونه پژوهی: قوم کرد)»، *فصلنامه مطالعات تاریخ انتظامی*، سال سوم، شماره هشتم، بهار، صص ۹۶-۷۶.
- سهرابی صمیره، شهلا؛ نوابخش، مهرداد؛ حضرتی، زهرا (۱۴۰۰)؛ «نقش قوم‌گرایی و اجتماعات مذهبی در انسجام اجتماعی (مورد مطالعه: شهر اندیمشک)»، *پژوهش‌های جامعه‌شناختی*، سال ۱۵، شماره اول، صص ۸۴-۶۱.
- عادل‌لی، علی؛ فتحی، سروش؛ پیراهی، نیر (۱۳۹۷)؛ «تحولات قومی در مرزهای ایران قبل و بعد از جنگ تحمیلی: ابعاد و راهکارها»، *فصلنامه علمی-پژوهشی جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)*، سال هشتم، شماره ۳، صص ۵۴-۳۱.
- عزیزی، ناصر (۱۳۹۹)؛ «اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر همگرایی قومی در شهرستان ارومیه»، *فصلنامه علمی دانش انتظامی آذربایجان غربی*، سال سیزدهم، شماره ۴۸، صص ۲۴-۱.
- عموزاده خلیلی، سجاد؛ علویان، مرتضی؛ سجادی، علی اکبر (۱۳۹۸)؛ «ارزیابی میزان موفقیت حکمرانی خوب در گام اول انقلاب در اتحاد و همبستگی ملی اقوام با تأکید بر قوم ترکمن»، *اولین همایش ملی حکمرانی*، تهران، بیستم آبان ماه، صص ۱۳-۱.
- غلامی، محمدرضا؛ نوری، هادی؛ میرفضلی، سیده عالیبه (۱۳۹۹)؛ «بررسی جامعه‌شناختی مناسبات بین قومی

- در شهرستان تالش»، *مجله مطالعات اجتماعی اقوام*، دوره ۲، شماره ۱، پاییز و زمستان، صص ۳۹-۶۳.
- فرجی، بهرام؛ اولادعلی، سید روح‌الله (۱۳۹۴)؛ «همگرایی و واگرایی قوم ترکمن براساس تئوری محرومیت نسبی و تأثیر آن بر امنیت منطقه گلستان»، *مجموعه مقالات هشتمین کنگره انجمن ژئوپلیتیک ایران؛ همدلی اقوام ایرانی؛ انسجام و اقتدار ملی*، مهرماه، صص ۴۹۳-۵۱۳.
- قاصد، مهدی؛ زنجانی، حبیب‌الله؛ کلدی، علیرضا (۱۳۹۸)؛ «بررسی عوامل سیاسی- اجتماعی مؤثر در همگرایی‌های قومی (مطالعه موردی: قومیت‌های شهرستان ارومیه)»، *فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی شهری*، پیاپی ۳۰، صص ۱۵۰-۱۲۵.
- متقی، افشین؛ حیدری، جهانگیر؛ نیکجو، ایرج (۱۳۹۶)؛ «مدل‌سازی همگرایی قومی براساس نیازسنجی مدیران سیاسی و مطالبات شناسی اقوام (مطالعه موردی: استان کردستان)»، *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، دوره ۴۹، شماره ۴، زمستان، صص ۸۳۹-۸۲۱.
- محمدرحیمی، معصومه؛ میرکوشش، امیرهوشنگ؛ اشرفی، احمد (۱۳۹۹)؛ «طراحی مدل همگرایی ملی اقوام در ایران»، *فصلنامه‌ی مطالعات ملی*، ۸۲، سال بیست و یکم، شماره ۲، صص ۱۳۴-۱۱۰.
- محمدرحیمی، معصومه؛ اشرفی، احمد؛ میرکوشش، امیرهوشنگ (۱۳۹۹)؛ «بررسی چالش‌های همگرایی ملی اقوام در ایران (مورد مطالعه قوم ترکمن)»، *مطالعات سیاسی*، شماره ۵۰، زمستان، صص ۳۶-۱۵.
- مصطفوی، سید هادی؛ پوریانی، محمدحسین؛ محسنی تیریزی، علیرضا؛ اژدری‌زاده، حسین (۱۳۹۸)؛ «تحلیل‌های قومی، مذهبی و تأثیر آن بر مشارکت سیاسی و راه‌های ارتقا آن (مورد مطالعه: قوم ترکمن استان گلستان)»، *فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)*، سال نهم، شماره ۲، بهار، صص ۵۱۹-۵۰۳.
- نقدی، اسداله؛ احمدی، امیدعلی؛ سلطانی، عزت محمود (۱۳۹۴)؛ «بررسی جامعه‌شناختی میزان همگرایی قومیت‌های (فارس، ترک، لر) استان همدان»، *پژوهشنامه علوم انسانی*، دوره ۷، شماره ۱، صص ۱۸-۱.
- Arii.anto, Alexander. (2021); "From Ideological to Political Sectarianism: Nahdlatul Ulama, Muhammadiyah, and the State in Indonesia", *RELIGION, STATE & SOCIETY*, VOL. 49, NO. 2, pp 126-141.
- Saouli, Adham. (2019); "Sectarianism and Political Order in Iraq and Lebanon", *Studies in Ethnicity and Nationalism*, 19(1), pp 67-87.
- Sebastian, Ille. (2021); "The Evolution of Sectarianism", *Nonlinear Science and Numerical Simulation*. 97(4): pp 105726.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی